

ЎЗБЕКИСТОНДА ГИМЕНОЛЕПИДОЗНИНГ ТАРҚАЛГАНЛИГИ ВА УНИНГ ПРОФИЛАКТИК ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ

Алфрагунус университети Клиник
фанлар кафедраси катта ўқитувчиси
Аъзамова Зулфия Султонмуродовна

Аннотация. Мақолада Ўзбекистон Республикаси аҳоли орасида гименолепидоз касаллигининг тарқалганлиги, эпидемиологик хусусиятлари ва олдини олиш профилактик чора-тадбирлари ёритилган.

Таянч сўзлар: гельминтозлар, гименолепидоз касалланиш, эпидемиология, профилактика.

Мавзунинг долзарблиги. Инсон учун характерли касалликлар орасида гельминтозлар етакчи ўринлардан бирини эгаллайди. ЖССТ берган маълумотларга кўра Африка, Осиё ва Лотин Америкаси Давлатлари аҳолисининг 90% дан ортиғи гельминтозлар билан касалланиш хавфи остида яшайдилар [1,2,4].

Расмий маълумотларга кўра, болалар ўткир юқумли касалликлар салмоғида паразитозлар ЎРВИ дан сўнг 2-чи ўринни эгаллайди. Жаҳон банки баҳосига кўра эса, ичак гелминтозлари келтирадиган иқтисодий зарар диарея, сил ва юрак қон томир касалликларидан сўнг 4-ўринда туради. 270 дан ортиқ гельминтозлар одамларда кузатиладиган турли касалликлар сабабчиси ҳисобланади. Ушбу касалликлар билан асосан гўдак болалар касалланадилар. Паразитар касалликлар деярли ҳамма мамлакатларда учрайди. Планетамизнинг аҳолиси учдан бир қисми паразитар касалликлари қўзғатувчилари билан зарарланган [1,3,5].

Жаҳон миқёсида гелминтозлар билан 1,5 миллиард киши касалланган. Улардан 1269 млн. аскаридоз, 932 млн. анкилостомидозлар, 637 млн. трихоцефалиозлар, 353 млн. энтеробиозлар, 77 млн. тениаринхозлар, 39 млн.

гименолепидозлар, 15 млн. дифиллоботриозлар, 10 млн. ришта билан касалланганларни ташкил этади.

Кўпчилик ҳудудларда гельминтозларнинг эндемиклиги ижтимоий-иқтисодий, тарихий ва демографик жараёнлар билан боғлиқ. Шунинг учун ушбу касалликларга қарши курашиш ҳам иқтисодий, ҳам сиёсий жиҳатдан долзарб ҳисобланади. Аҳолининг маданий ва турмуш даражасининг яхшиланганлиги шаҳар ва қишлоқ хўжалиги тадбирларини амалга ошириш маданиятининг ошганлиги ҳамда гельминтозларга қарши режали профилактик чораларни доимий равишда олиб борилиши, республикамизда ушбу паразитар касалликлар билан касалланиш кўрсаткичлари сезиларли даражада пасайишига олиб келди. Шу билан бирга эришилган муваоффақиятларга қарамай, Ўзбекистонда гельминтозларнинг 10-12 тури қайд этилмоқда. Энтеробиоз, гименолепидоз, аскаридоз, тениаринхоз, трихоцефалиоз каби гельминтозлар баъзи вилоятларда оммавий равишда тарқалган [2,4].

Ўзбекистон шароитида гельминтозларга мансуб гименолепидозлар асосан Наманган, Фарғона, Сирдарё ва Сурхондарё вилоятларнинг тоғли ва тоғ олди туманларида қолган туманларга нисбатан кўп қайд қилинмоқда.

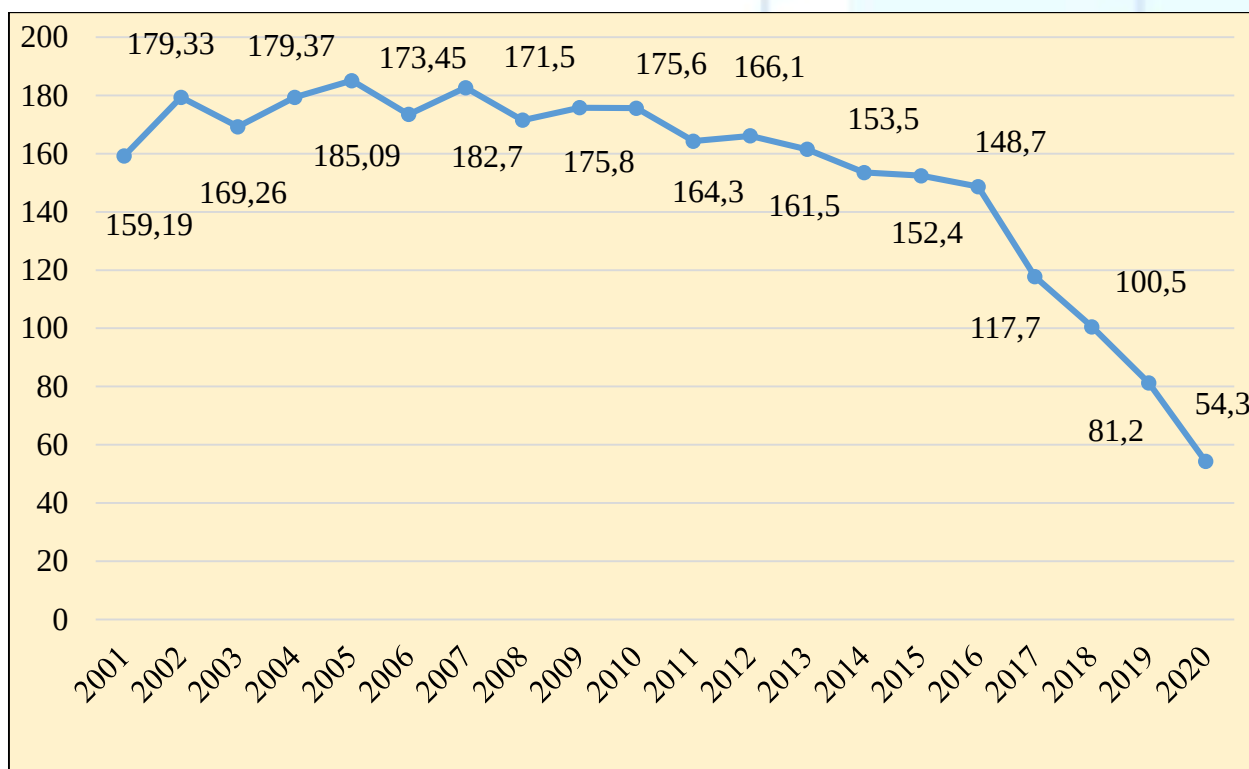
Тадқиқот мақсади. Гименолепидоз касаллигининг тарқалганлиги, эпидемиологик хусусиятларини ўрганиш ва профилактик чора-тадбирларини такомиллаштириш.

Тадқиқот материаллари. Республика СЭО ва ЖСХнинг гименолепидоз билан касалланиши бўйича расмий ҳисоботлари ва эпидемик ўчоқларида ўтказилган эпидемиологик текширув натижаларининг маълумотларидан фойдаланилди. Ушбу илмий иш бажарилишида эпидемиологик ва статистик усуллардан фойдаланилди.

Тадқиқот натижалари. Республикада гименолепидоз бўйича эпидемиологик вазиятни барқарор деб бўлмайди. Ҳозирги вақтда гименолепидозга қарши ўтказилаётган чора-тадбирлар ва БЖССТ ҳайрихоҳлигида “Гижжадан холис болалар” дастури ва ЮНИСЕФ гуманитар

тизими бўйича берилган препаратлар маълум даражада ўз самарадорлигини намоён этаётган бўлса ҳам уни етарли даражада деб бўлмайди. Бундай ҳолатни республикаимиз аҳолиси орасида касалликнинг йилдан йилга турғун ҳолатда қайд этиб турилганлиги, унинг аксарият ҳолларда сурункали тус олиши ва ноҳуш асоратларга, олиб келаётганлиги яққол кўрсатиб турибди.

Ўзбекистон Республикасида 1992-2020 йиллар давомида рўйхатга олинган гименолепидоз касаллигининг таҳлили шуни кўрсатадики, касалланиш кўрсаткичи 100 минг аҳолига, ҳар хил йилларда 54,3 – 185,09 бўлганлиги аниқланди (1-расм). Таҳлилнинг дастлабки йили - 2001 йилда республикаимизда гименолепидоз билан касалланишнинг интенсив кўрсаткичи ҳар 100 минг аҳолига – 159,19 ташкил қилган ва таҳлил этилаётган йиллар мобайнидаги энг юқори кўрсаткич 2005 йил 185,09 ни ташкил этган. 2016 йилдан бошлаб пасайиш тенденцияси кузатилиб, 2020 йил энг кам кўрсаткич 54,3 ни ташкил этган.

1-расм. Ўзбекистон Республикасида 2001-2020 йилларда гименолепидоз касаллигининг динамикаси (100 000 аҳолига нисбатан)

Касаллик кўрсаткичининг 2020 йилда кескин камайишига сабаб, 2020 йил коронавирус COVID-19 пандемияси туфайли республикамизнинг барча аҳолиси пандемия қоидаларига риоя этиб, уйда бўлиши, жамоат жойларига, боғча ва мактабларга бормасдан санитария-гигиена қоидаларига қатъий амал қилишганлиги туфайли кўпгина касалликларнинг камайганлиги кузатилди.

Гименолепидознинг эпидемиологик хусусиятлари қуйидагилардан иборат: 1) ушбу паразитар касаллик контагиоз йўл орқали юқади; 2) кўпинча боғча ёшидаги болалар касалланади; 3) клиник белгиларсиз кечади ва ўлим кўрсаткичлари нисбатан паст; 4) аҳоли орасида касалланиш хавфи юқори бўлган декретив гуруҳларининг мавжудлиги; 5) аста-секин тарқалиши; 6) касалликнинг эпидемик тус олмаслиги ва бошқалар.

Профилактик чора-тадбирлар. Гименолепидозларга қарши муваффақиятли профилактик тадбирларни амалга оширишда аҳолининг маданияти ва турмуш даражасини янада ошириш катта аҳамиятга эга.

Бу мақсадга эришиш учун қуйидаги вазифаларни бажариш зарур бўлади. Аҳолининг турли қатламлари ва айниқса болалар ўртасида санитария-тарғибот тадбирларини кучайтириш. Профилактик тадбирларни доимий равишда амалга ошириш учун кенг жамоатчилик ва маҳалла фаолларини жалб этиш.

Шахсий гигиена тадбирларига қатъий риоя қилиш. Паразитология соҳаси бўйича шифокорлар, ўрта ва кичик тиббиёт ходимларининг малакасини доимий равишда ошириб бориш. Режали оммавий текширувларда гименолепидозлар билан касалланган беморларни фаол аниқлаш ва уларни даволаш. Инвазия тарқалишида асосий роль ўйнайдиган аҳоли гуруҳлари орасида беморларни аниқлаш. Беморларни даволаш жараёнида ташқи муҳитни уларнинг нажаси ва бошқа биологик ажратмалари билан зарарланишига йўл қўймаслик. Доимий равишда гельминтозларнинг юқиш мавсумини, гельминтозларнинг кўплаб нобуд бўладиган муддатларини аниқлаш.

Аҳолини канализация ва тоза ичимлик суви тизими билан таъминлаш кўрсаткичларини янада ошириш. Жамоат ташкилотлари, боғлар, сайилгоҳлар,

ҳиёбонлар санитария гигиена талабларига жавоб берадиган ҳожатхоналар қуриш, ҳар бир ҳовлида ахлат қутиларини ўрнатиш ва уларни доимий равишда тозалашга, чиқиндиларни вақтида олиб кетилишига эришиш. Ҳожатхоналарда ўриндиклар, деворлар ва полларни нажас қолдиқларидан доимий равишда тозалаш. Канализация бўлмаган ҳожатхоналарда ўралар, поллар ва ўриндикларни зарарсизлантириш лозим.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Абдиев Т.А., Сувонкулов У.Т., Коваленко Д.А., Абдиев Ф.Т., Арзиев Х.Ю. Распространенность гельминтозов в Узбекистане // Проблемы биологии и медицины. – Самарканд, – 2014. – №3. – С. 16-17.
2. Асадова М.М., Юлдашева К.Х., Расулов Ш.М., Миртазаева Н.А. Ўзбекистонда эхинококкоз касаллигининг эпидемиологик хусусиятлари ва унинг профилактикаси // Инфекция, иммунитет и фармакология. - Тошкент. 2014.- №5. -Б. 31-34.
3. Онищенко Г.Г. Заболеваемость паразитарными болезнями в Российской Федерации: научное издание // Эпидемиология и инфекционные болезни.-М., 2007.-С. 4-6.
4. Rasulov Sh.M., Matnazarova G.S., Mirtazayev A., Xamzayeva N.T. Improving the epidemiology, epizootology, and prevention of echinococcosis in Uzbekistan //European Journal of Molecular & Clinical Medicine, 2020, Volume 7, Issue 2, Pages 3029-3052 (ejmcm.com).
5. Khidir Yu.A., Shomurod R.M., Mansur S.T. Blood Indications In Echinococcosis Of Large Horned Animals //The American Journal of Veterinary Sciences and Wildlife Discovery (ISSN–2689-0968) Published: February 27, 2021 Pages: 9-15.